

УДК 070:378+81'25

О. К. ЯНИШИН

**ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У
ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВНЗ**

Визначено окремі аспекти медіаграмотності перекладача (лінгвістичний, лінгвокраїнознавчий, інформаційно-технологічний та педагогічний) і конкретизовано їх зміст.

Ключові слова: медіаграмотність, професійна освіта, медіа-освіта, перекладач, мова тексту.

О. К. ЯНИШИН

**ФОРМИРОВАНИЕ МЕДИАГРАМОТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕРЕВОДЧИКОВ В
ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ В ВУЗЕ**

Определены отдельные аспекты медиаграмотности переводчика (лингвистический, лингвострановедческий, информационно-технологический и педагогический) и конкретизировано их содержание.

Ключевые слова: медиаграмотность, профессиональная подготовка, медиаобразование, переводчик, язык текста.

FORMATION OF MEDIA LITERACY OF FUTURE INTERPRETERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Certain aspects of interpreters' media literacy such as linguistic, country studies, information technology and educational are defined and their contents are specified.

Keywords: *media literacy, professional education, media education, interpreter, the language of the text.*

Створення глобального інформаційного багатомовного суспільства вимагає здійснення великих обсягів перекладів найрізноманітнішої інформації, кількість якої невинно зростає. За такої ситуації особливо актуальними стають проблеми підготовки висококваліфікованих перекладачів. Сьогодні для ефективного виконання своїх професійних обов'язків перекладач має бути медіаграмотним, тому форми запровадження медіаосвіти у його професійну підготовку у ВНЗ та її зміст потребують подальших досліджень.

В Україні вже накопичено значний досвід медіаосвіти у вищій школі, зокрема, з'ясовано педагогічні умови її впровадження [3; 8], можливості організації самостійної роботи майбутніх фахівців нафтогазового профілю [8] та для підвищення рівня професійної підготовки майбутніх учителів, фахівців технічних, економічних спеціальностей, журналістів і документознавців та ін. [3; 7; 10; 12]. Проте особливості й можливості застосування медіаосвіти у фаховій підготовці майбутніх перекладачів ще не були предметом окремого дослідження.

Мета статті – визначити основні аспекти формування медіаграмотності майбутнього перекладача та їх зміст. Для цього спочатку визначимо місце медіакомунікативної діяльності у професійній роботі перекладача; виокремимо аспекти медіаграмотності, які мають бути формовані в процесі фахової підготовки перекладача у ВНЗ, та конкретизуємо їх зміст.

Сучасні російські медіапедагоги І. Дзялошинський та Ю. Мастерова вважають, що медіадіяльність посідає третє місце у загальній системі діяльності людини, поступаючись провідній професійній діяльності та комунікаційній діяльності. При цьому функції останньої у межах професійної діяльності зводяться до забезпечення спрямованого пошуку зв'язків і контактів. З погляду цих учених, роль медіадіяльності в такому разі обмежується виключно керівництвом діями індивіда у процесах пошуку та вироблення контактів у медіасередовищі [1, с. 15].

Однак з огляду на мету нашої статті звернімо увагу на особливе місце медіакомунікаційної діяльності у професійній роботі перекладача, який виступає посередником (або медіатором) у процесі міжкультурної комунікації.

Ураховуватимемо те, що професійна діяльність перекладача має забезпечити комунікацію між учасниками, які, володіючи різними мовними кодами, часто навіть не вступають у безпосередній контакт, обмежившись переданим через певний комунікаційний канал іншомовним текстом. Оскільки інформація перетворюється на товар лише за умови її зрозумілого викладу та своєчасного надання, то в інформаційному суспільстві дедалі більшого значення для її споживання набувають сучасні засоби масової комунікації й адекватність обраної мовної форми. Якщо, з одного боку, зважати на широкі можливості сучасних ЗМІ як джерела призначеної для перекладу найновішої інформації про досягнення в галузі науки, техніки чи про новітні технології, про всесвіт, матеріальне й духовне життя, а з другого – взяти до уваги їх доступність практично для всіх соціальних верств у різних районах планети, стає цілком очевидно, що ефективна професійна перекладацька діяльність можлива лише за умови, що фахівець володіє цим потужним інформаційним та освітнім ресурсом.

Для підготовки конкурентоспроможних фахівців вища професійна освіта на сучасному етапі потребує впровадження інноваційних освітніх технологій, зокрема медіаосвітніх, на що вказують провідні освітні організації світу та Європи, тим більше що мета медіаосвіти цілком співзвучна з основними пріоритетами Болонського процесу [11]. Йдеться про той вимір медіаосвіти, який забезпечує досягнення ефективного професійного рівня медіаграмотності майбутніх фахівців на основі врахування особливостей їхньої професії (що передбачає роботу із професійно орієнтованими медіатекстами, але не обмежується ними) [5].

На основі систематизації та узагальнення науково-практичних підходів вважаємо медіаосвіту напрямом педагогіки, що охоплює вивчення закономірностей масової комунікації та залучає їх до освітньо-виховного процесу, допомагає індивідові опанувати інформаційні потоки, сформувані такі комунікативні вміння, які забезпечать адекватність процесу передачі та отримання інформації, відбору релевантних комунікаційних засобів та сприятимуть природному переходу від формального навчання до освіти впродовж усього життя. В арсеналі медіаосвіти є широкий набір власних інноваційних педагогічних технологій – медіаосвітніх. Вони забезпечують розв'язання навчально-виховних завдань на основі використання одного із засобів масової інформації, утворюючи в комплексі єдине ціле – медіадидактику. Наслідком медіаосвіти є медіаграмотність, тобто вміння самостійно відібрати й адекватно сприйняти інформацію із засобів масової інформації та інтерпретувати її, а також оволодіння способами спілкування за допомогою мас-медіа [12].

Безперечно, для того щоб набути вміння використовувати мас-медіа у своїй професійній діяльності, перекладач має здобути інші знання, ніж інженер, пожежник, документознавець чи економіст, про різні види засобів масової інформації. З цього погляду, можемо виділити такі основні аспекти вивчення ЗМІ: лінгвістичний, лінгвокраїнознавчий та інформаційно-технологічний. Якщо два перших тісно пов'язані зі змістом медіатекстів, то останній, на додаток до загальнопоширених інформаційних технологій та програмного комп'ютерного забезпечення, охоплює ще й професійні перекладацькі технології, значення та різноманіття яких постійно збільшуються. Окрім того, майбутні перекладачі, які паралельно набувають кваліфікації вчителя іноземної мови та перекладу, мають оволодіти медіаосвітніми технологіями для їх подальшого використання у педагогічній діяльності.

Оскільки реальний процес у ВНЗ унеможливує впровадження повноцінного курсу медіаосвіти до навчального плану спеціальності «Переклад», вважаємо за доцільне скористатися синтетичною формою запровадження медіаосвіти у фахову підготовку, що забезпечить наскрізне використання медіаосвітніх матеріалів і технологій у процесі вивчення навчальних дисциплін різних циклів (основної та другої іноземних мов для вивчення особливостей мови медіа та лінгвокраїнознавчого аспекту функціонування ЗМІ у різних країнах, практичного курсу перекладу – для опанування труднощів перекладацького аспекту роботи із медіатекстами, дисциплін комп'ютерного циклу – для оволодіння перекладацькими технологіями, педагогіки та методики викладання іноземної мови й перекладу – для практичного засвоєння медіаосвітніх технологій. Для упровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес потрібно керуватися основними принципами інтеграції медіаосвіти: дотримуватися пріоритетів базової дисципліни, одночасно доповнювати та розвивати зміст навчального предмета та медіаосвіти, враховувати здатність медіаосвіти до вбудовування у різні методичні системи [2, с. 41]. Для забезпечення повноцінного курсу підготовки майбутніх перекладачів до педагогічної діяльності розроблено вибіркового курсу педагогічного практикуму із медіаосвіти. Таким чином вдається забезпечити органічне поєднання викладання дисциплін різних циклів і теорії з практикою, вивчення навчальних дисциплін із розвитком професійних мотивів до їх опанування. Так формується усвідомлення цінності медіаграмотності та медіаосвітніх технологій для майбутньої трудової діяльності, виховується культура професійного і критичного мислення. Далі докладніше зупинимося на практичних способах реалізації медіаосвітніх підходів.

Провідний російський медіапедагог О. Федоров до ключових понять медіаосвіти відносить сприйняття, інтерпретацію, аналіз, категорію медіатексту, мову медіатексту, технології медіа. Представники семіотичного напрямку медіаосвіти основною її метою вважають те, щоб допомогти правильно «читати» медіатекст. Головний зміст медіаосвіти становлять коди і граматики медіатексту, тобто мова медіа, а відповідну педагогічну стратегію – навчання правильного декодування медіатексту, відтворення його змісту, асоціацій, мовних особливостей, денотацій та конотацій [9, с. 11]. На нашу думку, такий підхід раціонально використовувати для формування перекладацьких умінь, які за своїм обсягом перевищують звичайне поєднання знання мови оригіналу (вихідної) та мови перекладу (цільової), оскільки передбачають залучення фонових знань із лінгвокраїнознавства, міжкультурної комунікації та структури ЗМІ в цілому й особливостей окремих жанрів медіатекстів загалом.

Переклад медіатекстів має певні особливості, якими відрізняється від перекладу звичайних або науково-популярних текстів. Йдеться передусім про особливості, які відображають поточну подієву інформацію (хроніки, політичні коментарі, глоси, репортажі тощо).

На перший погляд, може здатися, що текст, який містить факти й передає інформацію, легко зрозуміти. А насправді у щоденних газетах, наприклад, спостерігається високий ступінь денотативності, насиченість неологізмами, назвами реалій певної мови чи культури. Слів, для декодування, а потім перекодування яких потрібні додаткові зусилля, може бути дуже багато. В газетному тексті, де зноски неможливі загалом, перекладач має докласти максимум зусиль до створення якнайкоротшої перекладацької примітки, що врахує мовний і культурний фон цільової аудиторії. З часом деякі із них, як-от дорожня карта, рамкова угода, стають загальнозживаними і не потребують додаткових пояснень.

Для того щоб переклад медіатексту був якісним, дуже важливо визначити і зберегти відображену в ньому систему координат. Аби уникнути непорозуміння, перекладач має з'ясувати і вказати в перекладі точний час і місце подій (наприклад, 90-ті роки минулого або ХХ ст., у столиці Великої Британії тощо); роз'яснити можливі розбіжності сприйняття певних явищ у різних культурах (нормою вважається запізнення на 20 – 30 хвилини); пояснити значення реалій (мате – парагвайський чай або команда рефері «Припинити бій» в дзюдо) або замінити їх відповідниками (бульварна газета замість таблоїд), пояснити роль згаданих осіб (наприклад, улюблений футболіст, суперпопулярний телеведучий, скандальний політик тощо). При перекладі таких статей перекладач має усвідомити і граматичні тонкощі обох мов. Наприклад, перекладаючи пряму мову з англійської українською мовою, для уникнення калькування слід перенести слова автора із прикінцевого положення, яке є типовим для англійської мови, на початок або в середину українського висловлювання. Іншими проблемами, що пов'язані із перекладом медіатекстів, є особливості передачі місцевого діалекту, сленгу, ненормативної лексики.

Особливо маємо наголосити на міжнародних вимогах до оформлення перекладів із періодичних видань, зокрема на тих, що містяться в чинному стандарті Міжнародної організації стандартизації ISO 2384 «Документація – презентація перекладу», дія якого поширюється на різні види перекладу (повний, частковий або скорочений) і забезпечує можливість ідентифікації вихідного документа.

Аналіз міжнародної практики підготовки майбутніх перекладачів у ВНЗ, зокрема у США, показує, що обов'язковим її елементом є вивчення програмного забезпечення, яке застосовується для здійснення перекладу, пошуку необхідної для перекладача інформації в Інтернет та створення веб-сторінок. Окремо вивчаються інформаційні технології для високоякісного опрацювання текстових документів та редагування машинного перекладу, для підготовки, створення та застосування комп'ютерних словників, глосаріїв і баз даних тощо [4]. Рівень сформованості інформаційно-технологічного аспекту медіаграмотності перекладача визначається тим, наскільки ефективно він здатний послуговуватися сучасними перекладацькими технологіями. Під перекладацькими технологіями розуміємо сукупність технологій, які забезпечують автоматичний переклад текстів з однієї мови іншою у будь-якому вигляді. Найважливішими серед них є автоматичне розпізнавання мовлення, машинний переклад, перетворення текстів на мовлення, термінологічні бази даних, програмне забезпечення для роботи з багатомовними веб-сайтами й локалізація програмного забезпечення [6, с. 9, 22].

Незважаючи на прогрес комп'ютерних технологій, нині машинний переклад за якістю значно поступається перекладові, зробленому людиною. Проте технічні засоби перекладу є незамінними у випадках, коли виникає потреба у значних обсягах дешевих або й зовсім безоплатних перекладів, висока якість яких не є обов'язковою і мета яких – ознайомлення із загальними ознаками іншомовного матеріалу. Крім цього, комп'ютерні технології значно полегшують роботу перекладача, оскільки забезпечують можливість дотримання однорідної термінології та підвищують продуктивність праці. Машинний переклад і перекладацька пам'ять як інструменти перекладу перебувають нині на початковому етапі свого розвитку, тому без участі перекладача не може бути й мови про якісний переклад. Разом з тим машинний переклад допомагає перекладачеві зрозуміти суть тексту, залишаючи водночас йому редакторські та консультативні функції. У навчально-виховному процесі перекладацька пам'ять

використовується ще недостатньо широко. Ширше також потрібно залучати Інтернет до одночасної роботи більшої кількості перекладачів над одним документом. Одним із медіаресурсів може стати безплатний веб-сайт для машинного перекладу компанії Lionbridge, яка володіє одним із найдосконаліших механізмів машинного перекладу «Барселона» (Barcelona), розробленого на основі Bowne Global Solution.

Формування педагогічного виміру медіаграмотності майбутнього перекладача мають забезпечити навчальні дисципліни психолого-педагогічного циклу. Особлива роль відводиться лекційно-практичному курсу «Практикум з педагогіки», який вивчається студентами спеціальності 6.020303 «Філологія» (освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр») Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу на кафедрі теорії і практики перекладу впродовж 81 години (2,5 кредиту ECTS) у VIII семестрі та має на меті сформувати у майбутніх перекладачів (учителів іноземної мови та перекладу) медіаосвітню компетенцію. Залучення сучасних комп'ютерних і медіаосвітніх технологій сприяє формуванню критичного мислення, усуненню міжкультурних комунікативних бар'єрів, національних, культурних та гендерних стереотипів, виробленню вмінь та потреб навчатися впродовж життя. Використання іншомовних медіатекстів, у т.ч. професійно спрямованих, сприяє поглибленню іншомовної комунікативної і референтських компетенцій майбутнього фахівця, розширює його мультилінгвальний репертуар, обсяг активної фахової лексики та знання мови засобів масової інформації, сприяє розвитку інформаційної, перекладацької й інтелектуальної компетенцій і медіакомпетентності.

Курс охоплює такі питання: загальний огляд теоретичних концепцій і медіаосвітніх підходів та основи медіаосвітніх технологій (проведення медіаосвітніх занять, розвиток критичного мислення в процесі медіаосвіти; пресодидактика і пресолінгводидактика; медіаосвіта на матеріалі реклами; використання періодичних видань у викладанні іноземної мови). Під час його вивчення студенти ознайомлюються з основними теоретичними концепціями медіаосвіти та медіаосвітніми підходами, різноманітними технологіями проведення медіаосвітніх занять; навчаються складати власні фрагменти занять на основі медіатекстів різних видів; готуються до практичного використання медіаосвітніх технологій у навчально-виховному процесі та повсякденному житті, що забезпечує підвищення рівня їх педагогічної, інформаційної та комунікативної компетентності.

Окрім традиційних методів (лекційні та практичні заняття, самостійна робота, письмове реферування, анотування газетних та наукових статей за фахом) використовуються й інтерактивні форми навчання (мозковий штурм, групова дискусія, визначення пріоритетів) та індивідуальні творчі завдання, проводиться заключна науково-практична студентська конференція з презентацією результатів студентської дослідницької роботи, проведеної в межах групового медіапроєкту «Аналіз інформаційного простору художніх фільмів: педагогічний аспект» на основі медіатекстів.

Актуальність впровадження медіаосвіти у процес професійної підготовки майбутніх перекладачів визначається суперечністю між потребою суспільства мати медіаграмотних перекладачів та браком обґрунтованої системи формування їх медіакомпетентності. Встановлено, що медіакомунікативна діяльність є важливою складовою фахової діяльності перекладача; визначено окремі аспекти його медіаграмотності: лінгвістичний, лінгвокраїнознавчий, інформаційно-технологічний та педагогічний. Високий рівень сформованості медіаграмотності майбутнього перекладача можливий за таких умов: наскрізне використання медіаосвітніх матеріалів і технологій при вивченні навчальних дисциплін різних циклів; дотримання основних принципів інтеграції медіаосвіти та впровадження педагогічного практикуму із медіаосвіти. Формування кожного аспекту передбачає використання специфічних медіаосвітніх підходів і технологій. Найменш розробленою залишається методика використання перекладацьких технологій, детальне дослідження яких може стати предметом наступних наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзялошинский И. М. Медиа и социальная активность молодёжи : в 4 ч. / И. М. Дзялошинский, Ю. И. Мастерова // Медиаобразование молодёжи в информационном обществе. – Ч. 4.

- Медиаобразование: от теории к практике : сб. материалов III-й Всерос. науч.-практ. конф., 21–22 октября 2009 г.; сост. И. В. Жилавская. – Томск : ТИИТ, 2009. – 444 с.
2. Жури́н А. А. Интеграция медиаобразования с курсом химии средней общеобразовательной школы : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02 „Теория и методика обучения и воспитания (химия в общеобразовательной школе)» / А. А. Жури́н. – М., 2004. – 41 с.
 3. Казаков Ю. М. Педагогічні умови застосування медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх учителів: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.03.04 „Теорія і методика професійної освіти» / Ю. М. Казаков. – Луганськ, 2007. – 21 с.
 4. Мартинюк О. Порівняльно-педагогічний аналіз змісту та форм організації навчання майбутніх магістрів перекладу технічного профілю в університетах США та України / Олена Мартинюк // Порівняльно-педагогічні студії. – 2010. – № 1–2. – С. 44–50.
 5. Онкович А. В. Медиаобразование: векторы развития / А. В. Онкович // Педагогическое образование: вызовы XXI века : Материалы междунар. науч.-практ. конф., посвященной памяти выдающегося рос. ученого-педагога В. А. Сластенина, 16–17 сентября 2010 г. : в 2 ч. – Ч. 1. – М. : МАНПО, 2010. – С. 322–338.
 6. Переводческие технологии для Европы. – М. : МЦБС, 2008. – 64 с.
 7. Прадівля́нний М. Г. Формування професійно спрямованої іншомовної компетентності фахівців технічних та економічних спеціальностей засобами сучасних інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / М. Г. Прадівля́нний – Вінниця, 2006. – 20 с.
 8. Сахневич І. А. Педагогічні умови застосування медіаосвітніх технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців нафтогазового профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / І. А. Сахневич. – К., 2012. – 20 с.
 9. Федоров А. В. Медиаобразование в России: краткая история развития / А. В. Федоров, И. В. Чельшева – Таганрог : Познание, 2002. – 266 с.
 10. Чемерис І. М. Формування професійної компетентності майбутніх журналістів засобами іншомовних періодичних видань : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / І. М. Чемерис. – К., 2008. – 22 с.
 11. Янишин О. К. Медіаосвітні технології як спосіб упровадження ідей Болонського процесу / О. К. Янишин // Вища освіта України : теоретичний та науково-методичний часопис. – 2010. – № 4. – С. 48–54.
 12. Янишин О. К. Формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. К. Янишин. – К., 2012. – 20 с.